

O SADRŽAJU PREDMETNIH METODIKA

Praksa je pokazala da ima vrlo različitih shvatanja o tome čemu treba da služi metodika nekog predmeta i kakva treba da bude njena struktura. Analogno ovome, u obuci se danas koristi više metodika različitih obrada: methodske razrade, priručnici, uputstva itd. Neki od njih, usklađeni sa programom predmeta, svode se isključivo na obradu nekoliko tema i vežbi, gde je sve manje-više do sitnice precizirano. Pri ovome opravdano se postavlja pitanje — šta raditi ako se izmeni nastavni plan i program, pa u novom ne bude tema i vežbi koje su u ovakvim metodikama obrađene? Jer, ovakve kakve su ne daju šira teorijska znanja kako postaviti nastavu nekog predmeta, već samo donose nekoliko vežbi. Zaboravlja se da metodika predmeta mora služiti za duži period, pa čak i kada se program predmeta izmeni. Iako se obrađene vežbe ne daju kao uzor kako jedino treba raditi, već se njima ukazuje samo na jedno od mogućih rešenja, ipak se u praksi dešava da te vežbe služe kao klišeja po kojima se stalno izvodi obuka sa vojnicima. U radu se uz to, i ne retko sreću slučajevi, da se pojedine vežbe iz programa podešavaju prema vežbama koje su obrađene u metodici, pri čemu katkad neka pitanja pa i cele teme iz programa dotičnog predmeta ostaju nepređene, jer ih nema u metodici.

U nekim vojnim školama koriste se i takve predmetne metodike koje predstavljaju zbir podsetnika (konspekata i radnih skica) za svaku temu, odnosno nastavnu jedinicu jednog predmeta. Od nastavnika se u ovom slučaju traži samo da drži nastavu i postupa kako je metodikom propisano. Očevidno je da je ovakvo pristupanje izradi predmetnih metodika pogrešno. To vodi jednoličnosti i šematiziranju nastave koja se tako sabija u izvesne okvire i od živog i vrlo dinamičnog procesa svodi se na utvrđenu tehniku predavanja znanja a predmetne metodike se pretvaraju u recept kako održati čas ili izvesti neku vežbu. Tačnije, ovakvim rešenjima apsolutizira se forma metodike jednog predmeta na štetu nastavnog sadržaja i inicijative nastavnika.

Međutim, ovde treba istaći i to da su neka sadašnja oblikovanja pojedinih metodika više izraz potrebe i nužde, a manje neshvatanja šta bi trebalo da sadrže. Prilikom razgovora u jednoj vojnoj školi, na primedbu da metodike koje predstavljaju skup podsetnika ne predstavljaju pravilnu orijentaciju za stvaranje metodičke literature, niti vredan didaktičko-metodički priručnik koji će pomoći razvitku nastave, dobijen je odgovor da je to urađeno zbog česte promene nastavničkog kadra. Kada dođe novi nastavnik daje mu se metodika predmeta da bi po njoj radio. Na taj način, po njihovom mišljenju,

postiže se jedinstvo pogleda na razna pitanja i obezbeđuje jednoobraznosti nastave. Slična je situacija i sa metodikama namenjenim obuci vojnika. Zbog mišljenja da mlade starešine koje dolaze iz podoficirskih škola i vojnih akademija nisu dovoljno osposobljene za izvođenje trupne obuke za nastavu iz pojedinih predmeta rade se metodike koje obrađuju gotovo sve teme i vežbe dotičnog predmeta. Pri tome se gubi iz vida činjenica da se u podizanju metodičke spreme izvođača nastave ne može tražiti izlaz u propisivanju recepata kako neku temu ili vežbu izvoditi. Rešenje treba tražiti u davanju pitomcima solidnih didaktičkih i početnih metodičkih znanja za rad sa vojnicima. I dalje, trupnim starešinama treba dati na korišćenje metodičku literaturu koja će ih upućivati na stalno razmišljanje kako izvesti neku vežbu. Ona im za ovo ne daje gotova rešenja, već samo metodičke zahteve i uputstva kojih se treba pridržavati. To će im omogućiti da bogate svoju metodičku spremu i da budu stvaraoci, a ne samo „potrošači” propisanih metodičkih postupaka.

U celini, shvatanje koje ide za pretvaranjem predmetne metodike u usko prakticistički priručnik koji bi nastavnik imao stalno u ruci i po njemu radio iz časa u čas, iz vežbe u vežbu, značilo bi dati mu u ruke jednu od starih, davno prevaziđenih knjiga. To bi značilo umrtvljavati inicijativu nastavnika, ne dozvoliti mu da u nastavu unosi novo, da bogati praksu i da je kreće napred. Sa takvim gledanjem na metodiku, naša današnja pedagoška i didaktička nauka je raščistila. Inicijativa se prepūšta nastavniku. On se upućuje, pomaže mu se u pripremama, ali se pušta da sam radi, da u uslovima svoje škole ili jedinice sam primenjuje pedagošku i didaktičku teoriju.

Teorija i praksa zajedno. Izučavanjem predmeta „Osnovi vojne pedagogije” pitomci stiču opšta teorijska znanja i upoznaju osnovne zakonitosti procesa nastave i vaspitanja. Međutim, baš zbog toga što ne postoji dovoljno metodika za pojedine predmete (misli se na sve rodove, vidove i službe) i što se u vojnim akademijama one ne izučavaju, u praksi dolazi do niza problema. Nije dovoljno, na primer, pitomcima, budućim starešinama, objašnjavati samo teorijski i pojmovno pojedine didaktičke principe i nastavne metode. Trebalo bi i očigledno pokazati kako se oni primenjuju u radu. U protivnom, oni će u glavama budućih starešina ostati nejasni verbalni recepti. Suvišno teorisanje u nastavi, s čime se često susrećemo u radu mlađih starešina, rađa se i ukorenjuje baš na putu od pedagoške teorije do njene primene u praksi. Ne shvativši suštinu pedagoško-metodičkog postupka, kao i činjenica da pitomci najčešće podražavaju i kopiraju metod i manire svoga nastavnika, dešava se u praksi da to znanje mladih starešina predstavlja sav osnovni fond početnog metodičkog iskustva. Pri tome treba imati u vidu da se nastava u školi razlikuje od one u trupi, pa se i stečeno iskustvo u školi ne može prenositi na rad u trupu. Zbog toga se i nameće potreba da priprema pitomaca u školi ide ukorak sa zadacima i obavezama koje ih u trupi očekuju. U protivnom, doći će do razilaženja između škole i zahteva trupe. Prema tome, kada se radi o osposobljavanju pitomaca za svakodnevni rad u jedinici i izvođenju nastave, treba im u toku ško-

lovanja dati dobru teoriju o nastavnoj praksi i dobru nastavnu praksu (hospitaciju), ali ne opterećenu prakticističkim shvatanjima i gotovim rešenjima, jer to na određen način ukalupljuje stvaralaštvo izvođača nastave. Pravilan odnos prema teoriji i stvaralački rad u samoj praksi, zasnovani na solidnom sistemu pedagoško-metodičkog osposobljavanja pitomaca i daljem usavršavanju trupnih starešina, uslov je i put da se stvara i podiže dobar kadar starešina, izvođača obuke u trupi.

Da bismo došli do pravog sadržaja predmetne metodike nužno je da vidimo šta se podrazumeva pod terminom „metodika”. U Enciklopedijskom rečniku pedagogije stoji: „Metodika je jedna od pedagoških nauka koja proučava zakonitosti nastavnog predmeta. U svakoj metodici održava se na didaktički prerađen način specifičnost sadržaja. Metodika pojedinog predmeta ima značenje teoretskog rukovodstva za neposredan praktičan rad nastavnika”.

Da bi mogla uspešno rešavati svoje teorijsko-praktične zadatke pored neposredne veze sa praksom, metodika jednog predmeta neposredno je povezana sa pedagogijom, didaktikom, psihologijom i metodikama drugih predmeta. Samo posmatrana u takvoj vezi, ona će biti u stanju da uspešno odgovori na svako pitanje organizacije i izvođenja nastave.

Ako se želi jasnije odrediti sadržaj predmetne metodike, moramo se zadržati ukratko na didaktici i njenoj vezi sa metodikama. U raznim vremenima bilo je različitih shvatanja didaktike. Danas se ona najčešće shvata kao teorija nastave. Prema ovoj definiciji, a uz pretpostavku da na nastavu gledamo kao na vaspitno-obrazovni proces, didaktika proučava i vaspitnu i obrazovnu komponentu nastave. U krug proučavanja ovako definisanog predmeta didaktike ulazi svaki nastavni proces, a ne samo nastava koja se kontinuirano sprovodi u vojnim školama i redovnoj obuci vojnika.

Pored neposredne veze didaktike sa opštom teorijom vaspitanja, postoji još uža veza između nje i metodike. Dok didaktika objašnjava opšte zakonitosti obrazovanja i nastave, metodike objašnjavaju zadatke, sadržaj, nastavna sredstva, nastavne metode i oblike organizacije nastave pojedinih predmeta. Prema tome, didaktika kao teorija nastave uopšte predstavlja opštu zajedničku osnovu svih metodika. Metodike pojedinih predmeta polaze od opštih didaktičkih zakonitosti koje su zajedničke za nastavu svih predmeta primenjujući ih na posebne slučajeve nastave pojedinih predmeta. Međutim, treba istaći da se didaktika nužno oslanja na predmetne metodike i za svoja didaktička uopštavanja služi se rezultatima svih posebnih metodika. Dakle, odnos didaktike i metodike svodi se na odnos opšteg prema posebnom.

U našim armijskim uslovima moglo bi se reći da metodika bilo kog predmeta treba da predstavlja teoriju o vaspitno-obrazovnoj praksi. Polazeći neposredno od nastavne prakse i uopštavajući njena dostignuća, metodika treba da rešava osnovne probleme cilja, organizacije i praktičnog izvođenja nastave iz jednog predmeta. Ona treba da osvetljava celokupnu vaspitno-obrazovnu problematiku dotičnog predmeta i da uvodi nastavnika u pravilnu i racionalnu primenu

metodičkih postupaka u odgovarajućem predmetu. Ako bismo uzeli za primer metodiku taktičke obuke u Vojnoj akademiji KoV, ona bi trebalo da izvođačima obuke pruži teorijsku razradu metodičkih problema taktičke obuke, ali isto tako i orijentaciju za praktičan svakodnevni nastavni rad. U vezi s tim metodika taktičke obuke imala bi dva osnovna zadatka: teorijski — da sistematski naučno istražuje, usavršava i izlaže celokupnu teoriju nastave predmeta taktička obuka i praktični — da izvođačima obuka daje metodička uputstva za rad sa pitomcima i vojnicima.

METODIKA TAKTIČKE OBUKE

Polazeći od ovakve orijentacije, metodika taktičke obuke za Vojnu akademiju KoV (za pitomce na specijalizaciji u pešadiji) mogla bi imati sledeću načelnu strukturu.

Prvi odeljak. Važnost i zadaci taktičke obuke u vojnoj akademiji. Vaspitni i obrazovni zadaci predmeta. Značaj dobre taktičke osposobljenosti pitomaca za izvođenje obuke u trupi.

Pojam i suština taktičke obuke. Nastavni proces u taktičkoj obuci. Značaj logičnog mišljenja. Uloga čulnog opažanja i predstava za svesno sticanje određenih znanja u taktičkoj obuci. Formiranje i razvijanje predstava na osnovu posmatranja i opisivanja. Izvori znanja u taktičkoj obuci. Analiza procesa taktičkog obrazovanja pitomaca. Usvajanje taktičkih znanja veština i navika. Razvijanje taktičke kulture kod pitomaca u nastavnom radu.

Sadržaj taktičke obuke. Jedinstvo i korelacija programa iz taktičke obuke sa programskom građom iz drugih predmeta. Planiranje časova taktičke obuke.

Metodika vaspitnog rada pri izvođenju nastave iz taktičke obuke. Taktika i vaspitanje. Vaspitanje patriotizma. Razvijanje hrabrosti, inicijative, snalažljivosti, odlučnosti, discipline, drugarstva, uzajamne pomoći i drugih pozitivnih osobina.

Organizacija nastave. Nastavni oblici (grupisanje u taktičkoj obuci): frontalni rad sa celom jedinicom, grupni i individualni rad. Oblici organizacije i izvođenja taktičke obuke. Podela vežbi prema načinu izvođenja: vežbe sa ponavljanjem radnji (taktička uvežbavanja); podela vežbi na jednostrane i dvostrane. Podela vežbi prema upotrebi ubojnih sredstava (municije) na vežbe sa i bez bojnih gađanja. Vežbe za proveru borbene gotovosti, pokazno-metodske i specijalne (opitne, mobilizacijske i taktičko-tehničke vežbe), grupna zanimanja sa prethodnim dejstvom u sastavu borbenog poretka, grupna zanimanja sa elementima ratne igre, KŠRI, komandantska putovanja, kontrolna proveravanja u taktičkoj obuci itd.

Didaktički principi u taktičkoj obuci: princip naučnosti i vaspitne usmerenosti nastave; princip odmerenosti nastavnih sadržaja prema nivou lica koja se obučavaju; princip racionalizacije i ekonomičnosti obuke; princip postupnosti i sistematičnosti; princip svesne aktivnosti; princip očiglednosti; princip povezanosti teorije s praksom i princip trajnosti znanja, veština i navika.

Nastavne metode: metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda rada s tekstom i grafičkim sredstvima, metoda demonstracije nastavnih sredstava pokreta i radnji i metoda vežbanja.

Nastavna sredstva u taktičkoj obuci. Značaj nastavnih sredstava u taktičkoj obuci za njeno približavanje ratnim uslovima. Vrste nastavnih sredstava (naoružanje, oprema, borbena i neborbena tehnička sredstva, artificije, školski bojni otrovi, eksploziv, školske mine, makete i mete, grafička nastavna sredstva itd.)

Proveravanje znanja i ocenjivanje u taktičkoj obuci. Značaj provere. Organizacija proveravanja znanja kroz praktičan rad. Usmeno i pismeno proveravanje. Ocenjivanje u taktičkoj obuci. Norme za ocenjivanje vojnika iz taktičke obuke. Evidencija uspeha (vođenje komandirske beležnice).

Priprema starešina za nastavu iz taktičke obuke. Individualna i kolektivna priprema. Stručna i metodička priprema starešina. Priprema pitomaca u vannastavnom vremenu za pojedine vežbe pod rukovodstvom nastavnika. Priprema nastavnih sredstava i objekata za nastavu (učionica, kabineta, reljefa, priprema na zemljištu itd.)

Vannastavni obrazovni rad. Značaj i važnost vannastavnog rada pitomaca i vojnika za taktičko obrazovanje. Oblici vannastavnog obrazovnog rada (grupni i individualni oblici, predavanja u slobodno vreme, gledanje nastavnih i drugih filmova, vojnički univerzitet itd.)

U didaktici se raspravlja uopšteno o pojedinim pitanjima koja su naznačena u ovom odeljku. Stoga ne bi bilo dobro da se ona obrađuju na isti način i u metodici. Polazeći od ciljeva i zadataka predmeta taktičke obuke, obradi ovog odeljka treba tako pristupiti da se nastavnicima taktičke obuke pruže znanja i teorijski oslonac za savremenije izvođenje nastave. Naročito je korisno, s obzirom na specifičnost taktičke obuke, analizom pojedinih primera i sadržaja ukazati kojim se principima, metodama, sredstvima itd. koristi radi postizanja najboljih rezultata u taktičkoj obuci.

Drugi odeljak. Metodika organizacije i izvođenja nastave sa pitomcima pri njihovom obučavanju u ulozi vojnika. Opšta uputstva za obuku. Kao primer obrađuju se 1—2 vežbe da bi se videlo kako obučavati pitomce u ulozi vojnika.

Metodika organizacije nastave pri obučavanju pitomaca u ulozi komandira odeljenja. Opšta uputstva. Lik komandira odeljenja kao starešine i izvođača obuke u odeljenju. Iz grupe tema koje se obrađuju u okviru dejstva streljačkog odeljenja odabratu dve do tri vežbe i pokazati način njihove obrade, kao i izradu podsetnika za njih.

Metodika organizacije nastave pri obučavanju pitomaca u ulozi komandira voda. Opšta uputstva. Pokazna vežba streljačke čete u napadu, na kojoj bi pitomci trebalo da sagledaju mesto i ulogu streljačkog voda u okviru čete. Na isti način kao i u odeljenjskoj obuci obraditi 1—2 vežbe iz dejstva streljačkog voda i podsetnik za njihovo izvođenje.

Metodika izučavanja dejstva streljačke čete. Način pristupanja izradi metode razrade (elaborata) za jednu taktičku vežbu u okviru čete (priprema nastavnika, stvaranje taktičke zamisli, sastavljanje taktičkog zadatka, priprema pitomaca, provođenje zadatka itd). Obraditi 1—2 taktičke vežbe sa pitomcima u ulozi komandira čete.

Gradivo ovog odeljka treba tako obraditi da omogući nastavnicima uspešno izvođenje nastave iz razdela obuke pojedinca, streljačkog odeljenja, voda i čete.

Treći odeljak. Metodička priprema pitomaca za izvođenje obuke sa vojnicima. Opšta uputstva za rad. Pokazno zanimanje na kome se nastavnik javlja u ulozi odgovarajućeg starešine, a pitomci posmatraju rad, po nekoj od tema, npr: streljačko odeljenje u napadu. Posle ove vežbe planira se nekoliko vežbi na kojima se pitomci javljaju u ulozi starešine — izvođača obuke sa vojnicima. Isto važi za obuku voda i čete. Uporedo sa pripremom za zanimanje pitomci se obučavaju i u izradi podsetnika za ove vežbe.

Instruktorsko-metodička priprema komandira odeljenja i voda (instruktaž). Nastavnik praktično pokazuje kako se oni pripremaju za nastavu u trupi.

U ovom odeljku pitomci hospituju i uvode se u rad sa vojnicima. U planiranim vežbama pitomci primenjuju stečena znanja za izvođenje taktičke obuke.

S obzirom na to što se u nas tek počinje raditi na stvaranju metodičke literature, pri njihovoj izradi mogu se pojaviti dve suprotne tendencije:

Prva je apstraktni deduktivizam. On proističe iz suvoparne teorije i ostaje na najopštijim konstatacijama i dedukovanju didaktičkih zakonitosti. Taj put ne vodi do nastavnika i ne daje odgovore na pitanja pred kojima se oni nalaze u svakodnevnom radu.

Druga je uski prakticizam. On se ograničava na neispitanu praksu i ne otvara teoretske vidike, ili, pak, usmerava obrazovanje samo na potrebe „uskog profila” i na rešavanje prakticističkih zadataka. Ni on ne obezbeđuje sticanje znanja za uspešan nastavnički rad. Bez dubljih teoretskih objašnjenja metodičkih zakonitosti nastave u predmetnim metodikama nastavnicima se ne može dati metodičko obrazovanje. Uski prakticizam može nastavnika da osposobi za uspešno rešavanje konkretnih zadataka, ali ga čini nespremnim za rešavanje novih zadataka koji ga u nastavnom radu očekuju.

Jedino ispravan put je analitičko pristupanje obradi raznih didaktičkih zakonitosti nastave. Ono mora biti dominantno u izradi metode ma kog predmeta. Bilo koju zakonitost nastavnog predmeta (didaktički principi, nastavne metode, ocenjivanje i sl.) u metodici treba tako obrađivati da se jasno shvati kako će nastavnik, polazeći od opštih teorijskih stavova, primenjivati ta znanja u određenom predmetu i pojedinim nastavnim situacijama. Tako je, na primer, razvijanje svesne aktivnosti u nastavi jedan od didaktičkih principa koji se odnosi na nastavu u celini. Međutim, normalno bi bilo da se

analizom različitih situacija u taktici ukaže nastavnicima kako je moguće ovaj važan didaktički zahtev najracionalnije ostvariti i kakav je njegov uticaj na razvijanje inicijative, stvaralaštva, mišljenja itd. Takav način obrade predmetnih metodika je naročito pogodan u odnosu na čisto didaktičko upućivanje, jer se njime obezbeđuje uključivanje nastavnika u kritičko razmatranje različitih metodičkih postupaka. Drugim rečima, od nastavnika se u ovakvim situacijama ne traži samo da usvoje određene metodičke postupke i gotova znanja, već mnogo više — aktivno razmišljanje, stvaralaštvo i izbor novih saznajnih rešenja za iste nastavne situacije.

Zbog različitih materijalnih osnova, nejednakog obrazovanja onih sa kojima se nastava izvodi, razlike u stručnoj i metodičkoj spremi starešina itd. nije ni moguće, a ni potrerbno obrađivati svaku vežbu u metodici jednog predmeta. Konačno, s obzirom na to što je nastavno-vaspitna praksa pod stalnim uticajem stvaralačke inicijative nastavnika i što se nalazi u stalnom kretanju i razvoju, nemoguće je dati odgovor kako neku vežbu izvoditi, a da on važi za sva vremena. U živoj praksi postavke i smernice za izvođenje nastave stalno se produbljuju, proširuju i bogate novim elementima koji dopunjavaju i osvežavaju našu vojnopedagošku i didaktičku teoriju.

Milun OGNJANOVIC
Potpukovnik